

บทบาทเส้นทางการค้าโลกข้ามคาบสมุทรภาคใต้ของไทยที่ส่งผลต่อความเชื่อ :
กรณีศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในพื้นที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 18*

THE ROLE OF WORLD TRADE ROUTES ACROSS THE SOUTHERN PENINSULA
OF THAILAND AFFECTING BELIEFS: A CASE STUDY OF THE INFLUENCE
OF BUDDHISM IN CHAIYA DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE
DURING THE 14-18

พระมหาทองชัย วัฒนวิโร*, พระครูวิจิตรศีลาจาร, พระครูโฆสิตวัณณานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี

Phramaha Tongchai Wannaviro*, Phrakru Wijitsreerajal, Phrakru Kositwattananukul, Sittichok Panasree

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Doctor of Buddhist Studies Program, Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: dragon904@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาบทบาทเส้นทางการค้าโลกข้ามคาบสมุทรภาคใต้ของไทยที่ส่งผลต่อความเชื่อ : กรณีศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในพื้นที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 โดยพบว่า บทบาทและอิทธิพลของเส้นทางการค้ามีผลต่อความเชื่อทางศาสนาในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 ซึ่งในอดีตกาล คือ จุดสำคัญที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์สองฝั่งอารยธรรมทางทะเล ของโลกที่มีพัฒนาการตั้งแต่สมัยแรกเริ่มจนถึงรุ่งเรืองสุดขีด มีการเสื่อมถอยและเจริญเฟื่องฟูตามปัจจัยทางด้านการค้าและการเมืองการปกครอง โดยปรากฏหลักฐานบันทึกการเข้ามาอยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบหลักฐานการอยู่อาศัยกระจายไปตลอดคาบสมุทรทางภาคใต้ของประเทศไทย เช่น ถ้วยชาม พระพุทธรูป โบราณสถาน และจากบันทึกของนักเดินทางที่สะท้อนถึงการติดต่อค้าขายพบปะแลกเปลี่ยนของผู้คนมาตลอดเวลาโดยใช้ช่องทาง เชื่อมระหว่างอ่าวไทยกับฝั่งอันดามัน ซึ่งเส้นทางการค้านี้เองก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่และการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอไชยาสืบเนื่องต่อมา กระทั่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคตินิยมและแนวคิดส่งผลให้เกิดนักปราชญ์ที่ได้รับการยอมรับเป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านสันติภาพ ดังเช่น ท่านพุทธทาสภิกขุแห่งสวนโมกขพลาราม รวมถึงประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ประเพณีชักพระ ประเพณีเดือน 10 ของชาวภาคใต้ ฯลฯ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลนี้สามารถนำเสนอ เพื่อต่อยอดให้เส้นทางการค้าโลกข้ามคาบสมุทรภาคใต้ของไทยได้เป็นแหล่งมรดกความทรงจำของโลกต่อไป

คำสำคัญ: เส้นทางการค้าโลกข้ามคาบสมุทรภาคใต้ของไทย, ความเชื่อ, อิทธิพลของพระพุทธศาสนา

* Received October 29, 2024; Revised December 2, 2024; Accepted December 7, 2024

Abstract

This article studies the role of global trade routes across the southern peninsula of Thailand and their impact on beliefs, specifically focusing on the influence of Buddhism in Chaiya District, Surat Thani Province during the 14th to 18th Buddhist centuries. It finds that the role and influence of trade routes affect religious beliefs in the Chaiya District during this period. Historically, the Chaiya area served as a vital link connecting two sides of maritime civilization that developed from early times to its peak, experiencing periods of decline and revival influenced by trade and political governance. Evidence shows human habitation from prehistoric times through the era of global maritime trade, with artifacts such as bowls, Buddha statues, ancient sites, and accounts from travelers reflecting continuous trade and exchange among people, utilizing connections between the Gulf of Thailand and the Andaman coast. These trade routes have played a crucial role in the spread and transformation of Buddhism in Chaiya District. This historical significance has inspired scholars recognized as important figures in global peace, such as Phra Buddhadasa Bhikkhu of Suan Mokkhapalaram, along with various unique traditions that have been passed down to the present, such as the processions of “Chak Phra” and the “Ten Month Festival” of the Southern people, among others. The information gathered from this study can be presented to further promote the global trade routes across the southern peninsula of Thailand as a World Heritage site of memory.

Keywords: Global Trade Routes Across the Southern Peninsula of Thailand, Beliefs, Influence of Buddhism

บทนำ

ปัจจุบันโลกเชื่อมต่อกันด้วยเครือข่ายไร้พรมแดน การเดินทางรวดเร็วสะดวกสบายมีตัวเลือกในการเดินทางเพิ่มมากขึ้นโดยใช้ต้นทุนและเวลาน้อยลง อีกทั้งการเข้าถึงข้อมูลความรู้ข่าวสารและสามารถสื่อสารกันได้โดยตรงไม่จำเป็นต้องมาเจอกันให้เสียเวลา แต่กว่าโลกจะมาถึงวันนี้ได้โลกของเรานั้นได้ผ่านการเรียนรู้มหาศาลทั้งจากประสบการณ์รวมถึงการแลกเปลี่ยนอารยธรรมซึ่งกันและกันมาไม่น้อยกว่าพันปีจวบจนมาถึงวันนี้ได้ ด้วยเหตุนี้ช่องทางในการติดต่อสื่อสารหรือเส้นทางในการเชื่อมต่อนั้นย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง

พื้นที่เมืองไชยาในอดีต คือ เป็นหนึ่งในเส้นทางการค้าทางทะเลที่สำคัญของโลก หนึ่งในเส้นทางข้ามทวีปหรือเส้นทางการค้าโบราณที่สำคัญยิ่งบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย เนื่องจากคุณลักษณะที่สำคัญของภูมิศาสตร์เหมาะสมโดยเป็นจุดบรรจบกันและกันระหว่างทะเลตะวันตกโดยมีมหาอำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างอินเดีย และเปอร์เซีย และจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจฝั่งทะเลตะวันออก พื้นที่ทะเลนี้จึงถูกเรียกว่า “อินโดจีน” ซึ่งความสำคัญดังนี้ทำให้ดินแดนนี้เป็นเมืองท่าสำคัญในการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีความมั่งคั่งและเป็นพื้นที่ใฝ่ฝันสำหรับผู้ต้องการแสวงโชคและความร่ำรวยจากการค้ากระทั้งถูกขนานนามว่า “สุวรรณภูมิ” และนอกจากการค้าแล้วสิ่งที่มาพร้อมกับพ่อค้าด้วย เช่น วัฒนธรรม วิถีปฏิบัติ วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาที่หลากหลายจากทั้งสองฟากฝั่งทะเลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลโดยตรงต่อแนวคิดและวิถีปฏิบัติแก่ผู้คนในพื้นที่เป็นอย่างมาก (นภคมนทองเฟื้อ, 2564) เมืองท่าทางทะเลที่ตั้งอยู่บนทั้งสองฝั่งในพื้นที่แถบภาคใต้ของประเทศไทยในอดีตอาจมีอยู่หลายแห่ง แต่ที่มีความโดดเด่นที่สุดนั้น คือ พื้นที่บริเวณแถบรอบอ่าวบ้านดอนซึ่งต่อมาภายหลังได้พัฒนาขึ้นเป็นนครในชื่อ “นครศรีโพธิ์” ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 ได้เจริญรุ่งเรืองพัฒนาเป็นอาณาจักรศรีวิชัยอันเลื่องชื่อทั้ง

ทางการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา จากการเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นประตูข้ามคาบสมุทรนี้เองทำให้พื้นที่นี้ได้ยอมรับพระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก ๆ และเป็นจุดที่สำคัญในการเผยแผ่ศาสนา ดังชื่อนครศรีโพธิ์ที่ตั้งตามการประดิษฐานต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นต้นไม้อันเป็นสัญลักษณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา แสดงถึงการได้ยอมรับนับถือและประดิษฐานพระพุทธศาสนาในนครนี้อย่างมั่นคงจนกระทั่งมีบันทึกว่ามีบทบาทใกล้เคียงกับในอินเดียที่เป็นดินแดนพุทธภูมิและมีบทบาทในการแพร่ขยายของพระพุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย และปัจจัยจากบทบาทของเส้นทางข้ามคาบสมุทรนี้ได้ส่งผลจากอดีตถึงปัจจุบันทั้งเป็นผลให้เกิดศิลปะกรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่สำคัญเช่นพระเจดีย์มหายานแบบศรีวิชัย พระพุทธรูปสกุลช่างไชยา ประเพณีที่สำคัญของเมืองสุราษฎร์ธานี อาทิ เรือพนมพระ ตลอดจนคตินิยมที่มีผลต่อแนวคิดและวิถีปฏิบัติของชุมชนชาวพุทธเป็นอย่างมากทำให้เกิดวรรณกรรมและนักปราชญ์ทางศาสนาซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของโลกดังเช่นท่านพุทธทาสแห่งสวนโมกขพลาราม

จากบทบาทของพื้นที่ของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในฐานะของเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรที่มีความสำคัญต่อโลกทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และศาสนาดังนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาบทบาทเส้นทางทางการค้าข้ามคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ที่ส่งผลต่อความเชื่อ กรณีสึกขาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในพื้นที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบถึงอิทธิพลของเส้นทางทางการค้าต่อความเชื่อทางศาสนาในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ยุคก่อนพุทธศตวรรษที่ 14 (ยุคแรกเริ่ม)

“เมืองไชยา” ตั้งอยู่ในพื้นที่แถบบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนในบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองโบราณที่สำคัญในภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย ซึ่งปรากฏหลักฐานการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีการใช้พื้นที่ทั้งทางบกและทะเลมาจนถึงปัจจุบัน และเจริญรุ่งเรืองสูงสุดทั้งทางการเมืองและทางพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งในสมัยศรีวิชัย ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากมายืนยันให้นักวิชาการสันนิษฐานว่าในสมัยศรีวิชัย เมืองโบราณไชยาอาจเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (นภคิน ทองเผือ, 2564)

ชุมชนในสมัยโบราณยุคเริ่มแรกดำรงชีพแบบชุมชนดั้งเดิมนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีสงเทวดา บรรพบุรุษ และความเชื่อในพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทั้งชาวน้ำและชาวเล ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ราวพุทธศตวรรษที่ 2 เป็นต้นมา โดยผ่านทั้งทางการค้าและการทูต ได้มีชาวโพ้นทะเลเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แถบอ่าวบ้านดอนโดยช่วงแรกชาวอินเดียได้เข้ามาตั้งในลักษณะนิคมการค้าก่อนและได้นำเอาความเจริญทางเทคโนโลยี ศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาเผยแผ่ให้แก่คนท้องถิ่น อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดและวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทางด้านต่าง ๆ ทั้งสถาปัตยกรรม พิธีกรรม ประเพณี ภาษา และวรรณกรรมของคนในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้ของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งในช่วงต่อมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2 - 8 ในพื้นที่บริเวณรอบอ่าวไชยายังไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนนัก แต่พบชิ้นส่วนทางศิลปกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาจำนวนมากในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เช่น ชุมชนโบราณควนลูกปัด ชุมชนโบราณภูเขาทอง ชุมชนโบราณเขาสามแก้ว และชุมชนโบราณท่าชนะ แต่ถึงแม้จะไม่พบสิ่งที่เกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ถึงกระนั้นอย่างน้อยก็ให้เห็นร่องรอยของอารยธรรมตะวันตกที่เข้ามาตามเส้นทางทางการค้าโลกข้ามคาบสมุทรในดินแดนของประเทศไทยแล้ว

ช่วงเริ่มแรกในราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 12 โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบส่วนใหญ่จะเป็นศาสนสถานอินเดียที่พบกระจายตัวในคาบสมุทรภาคใต้ โดยส่วนมากจะเป็นศาสนาฮินดูไศวนิกาย และไวษณพนิกาย เช่น องค์พระนารายณ์ ของวัดศาลาทั้ง (ชยาราม) ที่นับได้ว่าเป็นประติมากรรมที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในคาบสมุทรภาคใต้ และองค์สวามภูลีองค์ศิวิไลย์โบราณที่เกิดจากศิลาธรรมชาติดินเผาที่เมืองไชยา ราวพุทธศตวรรษที่ 12 หรือ

บริเวณเมืองท่าตะโกลา ผังอันตามัน เกาะคอเขาที่พบศาสนาสถานเป็นจำนวนมากอันเป็นการเชื่อมโยงเส้นทางได้ว่า ช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 มีการเข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมกับชาวพื้นเมืองแล้ว และในช่วงเวลานี้เอง เป็นช่วงสมัยยุคต้นของพระพุทธศาสนา นิยามมหาสังฆิกะ ถึงแม้ยังไม่พบหลักฐานในพื้นที่ไชยา อ่าวบ้านดอน แต่เริ่มพบร่องรอยที่ยะลา และที่นครศรีธรรมราชแล้ว และราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 พบร่องรอยในนิกายสรวาสติกวาทที่เมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยสันนิษฐานว่าเป็นเมืองหลวงของนครรัฐพันพัน ในอดีต (ธรรมทาสพานิช, 2543) และจากนั้นเป็นต้นมาเริ่มพบพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลแบบอมรวดี อินเดีย หรือพระพุทธรูปแบบอนุราชปุระ ศรีลังกา และยังพบธรรมจักรศิลา รวมถึงพระพุทธรูปแบบทวารวดีที่แพร่หลายมากในภาคกลาง ในพื้นที่เมืองไชยาช่วงเวลานั้นเป็นต้นมา ซึ่งสอดคล้องกับการพบเครื่องถ้วยชามสมัยราชวงศ์ถัง พร้อมด้วยเครื่องแก้วเปอร์เซียจำนวนมากในอ่าวบ้านดอนที่มีอายุในช่วงเวลานั้นเป็นต้นมาด้วยเช่นกัน

ประกอบกับช่วงต้นของพุทธศตวรรษ 13 พระภิกษุอุ๊จึงได้มาเรียนที่นครโพ-ชี ท่านบันทึกไว้ว่า “นครโพธิ์เป็นนครหลวง อยู่บนฝั่งแม่น้ำโพธิ์ เป็นเมืองท่าค้าขายติดต่อกับกวางตุ้ง มีเรือกำปั่นของพ่อค้าอาหรับเดินประจำ” ซึ่งสอดคล้องกับเรือโบราณที่พบ บริเวณบ้านคลองญวน ตำบลทุ่ง อำเภอยะยา และยังได้บันทึกเรื่องราววิถีชีวิต การเมืองการปกครองและคติความเชื่อวิถีปฏิบัติของชาวพุทธที่มีอย่างเหนียวแน่นมั่นคงบนแผ่นดินนี้ โดยท่านระบุว่า “มีพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่กว่า 1000 รูป ท่านเหล่านี้มีจิตใจโน้มมน้อมไปในการศึกษาและการบำเพ็ญกุศล...” ซึ่งเมืองนี้มีความเจริญทางพระพุทธศาสนาสูงสุดจนเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้เดียว (ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2560) ด้วยปัจจัยนี้อาจส่งผลให้ผู้คนในเมืองไชยาเป็นผู้ใฝ่ศึกษาในพระพุทธศาสนาในระดับลึกซึ้งจนซึมซาบในวิถีชีวิตทุกชั้นตอนดังเช่นคติธรรมที่ปรากฏอยู่ในเพลงกล่อมน้องเมืองไชยาปลูกฝังคุณธรรมและการเข้าใจปรมัตถธรรมตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิต กระทั่งเมืองไชยาได้ปรากฏบุคคลที่เป็นเพชรเม็ดงามของโลกอย่างเช่นท่านพุทธทาสภิกขุแห่งสวนโมกขพลาราม

ความรู้เรื่องทางพระพุทธศาสนาและพุทธศิลป์อันโดดเด่นของเมืองไชยานั้น เราจะเห็นหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปกรรมได้จากปราสาทศิลปะศรีวิชัยจำนวนมาก พระพุทธรูปสกุลช่างไชยาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทั้งงดงาม และรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ที่พบหลายองค์ ซึ่งล้วนเป็นประติมากรรมสำริดที่มีความสวยงาม อ่อนช้อยละเอียดอ่อน แสดงถึงฝีมือช่างชั้นสูงที่ยิ่งใหญ่ และมีการฝึกฝนมาอย่างดี เป็นจุดสูงสุดของช่างหล่อ เป็นฝีมือช่างที่ยากจะหาผู้ใดเปรียบ ซึ่งในยุคนี้มีการนับถือพุทธศาสนา นิยามมหายานเป็นหลัก ซึ่งคงเป็นด้วยอิทธิพลของราชวงศ์ปาละ และบรรดาพระภิกษุที่มหาวิทยาลัยนาลันทา โดยลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาในพื้นที่คาบสมุทรทะเลใต้ในระยะนี้ ค่อนข้างเอนไปทางลัทธิตันตระแห่งนิกายวัชรยาน ซึ่งเป็นนิกายที่แพร่หลายมากในแคว้นเบงกอลมาแล้วตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 13 และนอกจากพุทธศาสนาแล้วยังมีคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์อยู่เช่นกัน โดยจะเห็นได้จากการยังมีรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์และการสร้างปราสาท 3 หลังบนเขาศรีวิชัย และประติมากรรมหินดูที่พบกระจายตัวไปทั่วคาบสมุทร

สำหรับหลักการนับถือของพุทธศาสนาคงเป็นลักษณะการถือคติทำตามหลักของศาสนาพุทธ นิยามมหายานใช้ภาษาสันสกฤตในการบันทึก มีคตินิยมไม่ทานเนื้อสัตว์ใหญ่ โดยนับถือคตินิยมโพธิสัตว์มหายานเป็นหลัก คตินิยม ดังนี้ คงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดทัศนคติในเรื่องของความเมตตา ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวว่า “ใบหน้าของรูปปฏิมานี้จะแสดงอารมณ์ สุทธิ ปัญญา เมตตา ชันดี” (พระประชา ปสนนธมโม, 2535) ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้ อาจจะเป็นคตินิยมที่ส่งผลทำให้ค่านิยมของชาวพุทธในเมืองไชยานี้มีคุณลักษณะพิเศษในเรื่องความบริสุทธิ์ของจิตใจและความเมตตาจนมีคำกล่าวถึงเมืองไชยาว่า “คนไชยา ใครไปใครมาข้าวปลาไม่อด อาริอารอบไม่ชอบถือยศความดีปรากฏแต่ใด ๆ มา” และคติขัดเจนอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตในการทำงานของชาวไชยาดังเช่นเมื่อจะปลูกต้นไม้หรือปลูกสิ่งใดให้ระลึกว่า “นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน” อยู่อย่างสม่ำเสมอ และในยุคนี้เกิดสถาปัตยกรรมที่สำคัญ เช่น พระเจดีย์เขาสายสมอ, พระเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา, ปราสาท 3 หลัง คือ วัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว,

เจดีย์เขาน้ำร้อน, เจดีย์เขาสายสมอ, และเจดีย์วัดโท เป็นต้น ดังนั้นจากร้อยรอยต่าง ๆ ที่พบจึงเป็นการสะท้อนถึง ความสำคัญและความรุ่งเรืองในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ภาพความเจริญสูงสุดในช่วงเวลานี้กับ หลักฐานที่ปรากฏในจารึกหลัก 23 จะพบว่า ในพื้นที่นี้มีพระสงฆ์ที่เป็นพระเถระนามว่า พระราชสกลวิระ ชยันตะ และพระสกลวิระ อธิมุกติ ผู้เป็นศิษย์ อีกทั้งพบว่า การพรรณนาในจารึกนั้นมีการยกให้พระราชามีสถานะสูงส่ง เทียบเท่าพระวิฆณุองค์ที่ 2 มีความงามดังพระกามเทพ และมีคุณสมบัติต่าง ๆ ที่พระราชามีและที่สำคัญเป็นที่ พึงพาเหล่าสัตว์เซ่นตั้งต้นไม้ให้ผลในฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นแนวคิดทั้งพุทธมหายานและฮินดูมาสม กันจึงทำให้เห็นได้ว่าในระบบชนชั้นปกครองนั้นได้นำหลักศาสนาต่าง ๆ มาประกอบใช้ในการปกครองด้วยเช่นกัน

พุทธศตวรรษที่ 15 - 16 (ยุคกลาง)

เมื่อความเจริญมาถึงจุดรุ่งเรืองสุดผ่านไปยังยุคสมัยแห่งความเสื่อมก็เข้ามาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 เป็นช่วงที่มีความขัดแย้งในเรื่องเส้นทางการค้าคาบสมุทรพื้นที่ภาคใต้และในภูมิภาคนี้ได้มีความรุนแรงมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเพราะถูกอาณาจักรเซโพ (ชาว) รุกราน ทำให้ศาสนาเกิดการชะลอตัวไม่เหมือนก่อน แต่อย่างไรก็ดี พื้นที่ในภูมิภาคนี้ได้รับการสนับสนุนและคุ้มครองจากกรุงจีนอยู่เสมอมาทำให้พระพุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ ของไทย นั้นถึงแม้จะไม่ขยายตัวยิ่งใหญ่เหมือนก่อนหน้านั้นแต่ก็ยังพบการสร้างวัดวาอารามอยู่บ้าง ดังที่เอกสารจีน ได้ระบุว่าใน พ.ศ. 1546 พระเจ้าศรีจุฬามณีวรมเทวะ ได้ส่งคณะทูตเดินทางไปถวายเครื่องราชบรรณาการแก่พระ จักรพรรดิฉิน ราชทูตกราบทูลว่า พระเจ้าแผ่นดินของประเทศของตนได้สร้างวัดทางพุทธศาสนาขึ้นเพื่อสวดมนต์ ถวายพระพรชัยให้พระจักรพรรดิฉินทรงมีพระชนมายุยืนนาน จึงกราบทูลพระราชทานนามวัดแห่งนี้เพื่อความเป็นมงคล และขอพระราชทานระฆังสำหรับวัดแห่งนี้ด้วย พระจักรพรรดิฉินทรงประกาศพระราชทานนามวัดว่า เซง-เทียน- หวัน-ฉู (Ch'eng-Tien-Wan-Shou) แปลว่า วัดหมื่นปีแห่งสวรรค์ พร้อมทั้งโปรดให้หล่อระฆังพระราชทานแก่ คณะทูตตามที่ทูลขอ ซึ่งระฆังใบนี้ยังคงปรากฏอยู่ที่วัดพระบรมธาตุไชยาฯ และในรัชกาลของพระองค์นี้ก็มีพระภิกษุ ธรรมกิตติได้แต่งอรรถกถาของพระคัมภีร์สมยาลังกรขึ้นด้วยเช่นกัน จากหลักฐานนี้ทำให้เห็นได้ว่าการศาสนาถึงแม้ จะไม่ขยายตัวได้ดังสมัยก่อนแต่พื้นที่เส้นทางการค้าคาบสมุทรทะเลใต้ก็ยังสามารถผูกพันมิตรปรับตัวกับกระแส การค้าฝั่งตะวันออกที่มาจากเมืองจีนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการค้าและปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองกับจีนซึ่งเป็น มหาอำนาจทางเศรษฐกิจในยุคนั้นทำให้เกิดการยอมรับในฐานะเมืองสำคัญและได้แลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ทาง การศาสนาในลักษณะแลกเปลี่ยนโดยยังคงอาศัยผ่านทางเส้นทางการค้านี้ โดยการเฟื่องฟูและซบเซาของ การศาสนาในช่วงนี้มีผลกระทบจากอิทธิพลการค้าที่เปลี่ยนจากอิทธิพลการเมืองและภาวะสงครามที่ขัดแย้งจาก ผลประโยชน์ทางการค้าบนเส้นทางข้ามคาบสมุทรนี้

แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งกันเองในภูมิภาคคาบสมุทรและช่องแคบจึงเกิดผลให้มีความพยายามควบคุม เส้นทางการค้าสองฝั่งสมุทรไว้ทั้งหมด ก่อให้เกิดความไม่พอใจจากอาณาจักรพม่าจึงจะจบจนการเข้ามาทำลาย ล้างขึ้น โดยพระนามของพระราชแห่งไคเลนทร์ที่คุมช่องแคบได้ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกที่พระเจ้าราเชนทร์โจชะ ที่ 1 ในอินเดียภาคใต้ได้ให้สลักไว้ที่เมืองตันซอร์ (Tanjore) ระหว่าง พ.ศ. 1573 - พ.ศ. 1574 และด้วยเหตุการณ์นี้ จึงทำให้อิทธิพลทางการเมืองและการค้าเริ่มสั่นคลอนส่งผลต่อพระพุทธศาสนาให้เกิดความถดถอยลงและ การเพิ่มขึ้นของศาสนาฮินดูแบบทมิฬโจชะจึงพบหลักฐานของฮินดูแบบทมิฬทั้งศาสนสถาน เทวรูป และตัวอักษร เทวนาครีแทนที่ปาลวะเป็นจำนวนมากในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้ของไทย เช่น สถาปัตยกรรมเขาศรีวิชัย ประติมากรรม พระพิมพ์นศ ที่วัดรัตนาราม (วัดแก้ว) หรือจารึกอักษรเทวนาครีทมิฬโจชะบนพระพิมพ์ดินดิบรูปพระโพธิสัตว์และ พระพุทธเจ้าตามคติมหายาน (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2557) และโดยเฉพาะประติมากรรมพระพุท กะไกรวระ, พระวิฆณุ พบที่ตะกั่วป่า และพระสุริยะที่เมืองเวียง ซึ่งเป็นประติมากรรมศิลปะทมิฬที่สร้างขึ้นตรงจุดนี้

แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาหลังจากการเข้ามาทำลายของทมิฬโจฬะแล้วนั้นได้มีการนำวัฒนธรรมศิลปะและศาสนาเข้ามาในพื้นที่ด้วยเช่นกัน (ปวิณา เพ็ชรล้วน, 2564)

พุทธศตวรรษที่ 17-18 (ยุคปลาย)

ต่อมาราวปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของทมิฬโจฬะที่ยังคงอยู่ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาในยุคนี้ได้รับผลกระทบจากทางราชวงศ์โจฬะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การนับถือพระพุทธศาสนาหายากของประชาชนในพื้นที่ได้ลดลงเป็นอย่างมากส่งผลให้หลักคำสอน และศิลปกรรมในพระพุทธศาสนาหายากได้เริ่มเสื่อมความนิยมลง และเมื่อพระเจ้าปราชญ์พาทูที่ 1 แห่งโจฬะในลังกาได้ทรงทำการประสานพระสงฆ์ทั้ง 3 วัดใหญ่ที่แตกแยกกันให้สมัครสมานสามัคคีกันได้ จึงกระทำการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 7 ขึ้น และได้อุปการะในการแต่งคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาต่าง ๆ ที่เกาะลังกาขึ้นมากมาย (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547) จนเรียกได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของนิกายเถรวาทแบบลังกาที่ใช้กันมาทุกวันนี้ ดังนั้น ประชาชนบนบริเวณนี้จึงได้นับถือฝ่ายพุทธเถรวาทแบบลังกาได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งมีการเผยแพร่แนวคิดและวิถีปฏิบัติแบบเถรวาทที่เน้นความเรียบง่าย การไม่ถือวรรณะและเครื่องเคล็ดในศิลปกรรมมากขึ้น และส่งผลต่อสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญในยุคนี้ คือ การสร้างเจดีย์ทรงระฆังคว่ำช้างล้อม และพระพุทธรูปแบบพุทธสิหิงค์ที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากลังกา ซึ่งต่อมาพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ ประติมากรรมพุทธรูปแบบพุทธสิหิงค์ และสถาปัตยกรรมพระเจดีย์ทรงระฆังคว่ำช้างล้อมแบบลังกานี้ในภายหลังได้เผยแพร่ไปสู่ภาคกลางและภาคเหนือของไทย

ในฝ่ายของฮินดูนั้นหลังจากการโจมตีของราชวงศ์โจฬะและได้เข้ามาปกครองแผ่ขยายอิทธิพลการทหารและการศาสนาบนแผ่นดินนี้แล้วก็เชื่อว่าพระพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปในทีเดียว แต่กลับพบว่า มีการนับถือประสานกันทั้งพุทธและพราหมณ์ที่เรียกว่า “นิกายคิเวพุทธ” ซึ่งนับถือสอดคล้องกันโดยบูชาพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด ส่วนเทพในฮินดูนั้นอยู่ในฐานะเทพชั้นรองหรือเทพอุปภูฏาก คตินิยมนี้ยังมีการส่งต่อมาถึงปัจจุบันดังการที่เห็นพระอินทรเทพหรือพญานาค จตุโลกบาล หรือพระพรหม ซึ่งเป็นเทพในศาสนาฮินดูมาอยู่ในวรรณกรรมของพระพุทธศาสนาในฐานะเทพอุปภูฏาก (พระมหาธงชัย วณณวีโร, 2561)

ต่อมาเมื่อกลางพุทธศตวรรษที่ 18 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นทำให้อิทธิพลของทมิฬโจฬะหายไปเกิดการฟื้นฟูบ้านเมืองให้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง โดยเชื่อว่าการฟื้นฟูของเส้นทางการค้าคาบสมุทรภาคใต้ที่น่าจะมีสายสัมพันธ์บางอย่างเช่นการติดต่อทางการค้า การศาสนา การเมืองการปกครองกับคนในพื้นที่ภาคกลาง หรือมีความสัมพันธ์กับกษัตริย์เขมรโบราณไม่ทางใดก็ทางหนึ่งด้วย ภายใต้อิทธิพลของขอมในช่วงนี้เมืองไชยาได้ถูกลดฐานะลงและมีชื่อว่า “เมืองครหิ” ซึ่งมีความหมายว่า “เมืองแพ้” อันตรงข้ามกับคำว่า “ไชย หรือชัยยะ” ที่หมายถึงชัยชนะ และเพราะในช่วงเวลานี้ทั่วภูมิภาคภาคกลางรวมถึงพื้นที่ลุ่มน้ำโดนเลสาบในประเทศกัมพูชานั้นมีความนิยมพุทธศาสนาแบบมหายานได้แพร่หลายมากในบริเวณเหล่านี้ เนื่องด้วยพลวัตจากพื้นที่ภาคกลางดังนี้ได้ส่งผลให้พื้นที่คาบสมุทรภาคใต้ได้รับอิทธิพลไปด้วย ส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่ได้กลับมาหันนับถือพุทธแบบมหายานอีกครั้ง ร่องรอยของสถาปัตยกรรมและปฏิมากรรมในทางพระพุทธศาสนาในช่วงภายใต้อิทธิพลขอมนี้ได้ปรากฏให้เห็นในเมืองไชยาหลายอย่างทั้งชื่อสถานที่ภาษาขอมดังคำว่า “พนม, ถมอ” การตั้งโรคนาศาลที่กลางเมืองพระเวียง และมีการขุดตระพังในวัดสำคัญทั้งวัดแก้ว วัดท่านพ วัดตระพังจิก แต่ยังมีสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การผสมผสานของพุทธศิลป์ที่หลากหลายจากเส้นทางการค้าคาบสมุทรนี้กับพุทธศิลป์พื้นถิ่นในท้องที่จึงเกิดการพัฒนารูปแบบพุทธรูปที่เป็นรูปแบบศิลปะใหม่ขึ้นมา เรียกว่า “พระพุทธรูปกลุ่มสกุลช่างไชยา” ซึ่งพระพุทธรูปสกุลช่างไชยามีรูปแบบศิลปะที่สัมพันธ์กับพระพุทธรูปในศิลปะอินเดีย ศรีลังกา ทวารวดี เขมร และอยุธยากระทั่งได้พัฒนาจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง คือ การแสดงปางประทานอภัยด้วยพระหัตถ์ซ้าย การประดับรัศมีที่ด้านหน้าอุษณิษะ และการทำชายสังขมาฏีเป็นริ้วซ้อนทับกัน ทั้งนี้จากการศึกษารูปแบบศิลปกรรมยังสามารถสะท้อนเรื่องราวทาง

ประวัติศาสตร์ของเมืองไชยาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่มีในที่อื่นใด โดยมีขึ้นสำคัญในสมัยนี้ที่พบ ได้แก่ พระพุทธรูปสัมฤทธิ์นาครปรกวัดเวียง มีจารึกระบุว่าสร้างใน พ.ศ. 1726 โดยพระราชาทรงนามว่า ไตรโลกราช เมลิกษณวรรมเทพ ทรงให้หล่อพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมาที่เมืองครหิ และนอกจากพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ แล้วยังพบ พระพุทธรูปที่สลักขึ้นจากหินทรายแดงอันเป็นวัสดุที่สำคัญและพบได้มากในพื้นที่ อำเภอไชยา (นันทลักษณ์ ศิริมา, 2555)

ดังนั้น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 นี้ถือว่าเป็นยุคของการฟื้นฟูที่สำคัญของการศึกษาอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาในพื้นที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเส้นทางการค้าคาบสมุทรเป็นอย่างมาก หลังจากปัญหาทางด้านการเมืองกับโจระ ช่วงนี้บริเวณพื้นที่ในอ่าวบ้านดอนหรืออ่าวไชยาได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก และทำให้เกิดการละทิ้งถิ่นฐานย้ายศูนย์กลางเมืองไปสร้างใหม่ ๆ เช่น ตามพรลิงค์ ในเขตพื้นที่นครศรีธรรมราช ในปัจจุบัน อีกทั้งองค์ความรู้ด้านการเดินเรือมีความก้าวหน้าขึ้นมาก และปัญหาโจร สลัดในช่องแคบสดลง จึงทำให้ความนิยมนำเรืออ้อมแหลมมลายูเพิ่มมากขึ้น การค้าแบบข้ามคาบสมุทรจึงลดลง คงเหลือบทบาทความเป็นเมืองท่าจุดพักสินค้า พักเรือของชาวเรือเท่านั้น และการขึ้นมากของปทุมวงศ์ กษัตริย์ตามพรลิงค์ มีบทบาทมากในมหาสมุทรอินเดีย จึงเป็นเหตุปัจจัยส่งเสริมให้พระพุทธรูปศาสนารุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะการนับถือพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท แบบลังกาวงศ์แทนที่พระพุทธรูปศาสนาิกายมหายานเดิม และหินยานอย่างเถรวาท

ตัวอย่างที่ทำให้ทราบว่าพื้นที่ไชยานี้ได้รับอิทธิพลแบบพุทธเถรวาทลังกาแล้วนั้น ได้ปรากฏในจารึกวัดหัวเวียง 1 และจารึกวัดหัวเวียง 2 ที่จารึกขึ้นที่กรอบประตูปราสาทของวัดเวียง ซึ่งเป็นเรื่องราวที่พระเจ้าจันทรภาณุ ศรีธรรมโคกราช ที่มาทำบุญในพื้นที่ไชยา ถึงแม้จารึกวัดหัวเวียง 1 เป็นภาษาสันสกฤต ระบุพระนามและปีที่จารึก แต่จารึกวัดหัวเวียง 2 ก็ได้จารึกเป็นภาษาบาลี ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าหลักคิดหรือข้อธรรมแบบพระพุทธรูปศาสนาแบบเถรวาทลังกาได้มาถึงเมืองไชยาในเวลานั้นแล้ว แต่อย่างไรก็ดีจารึกลานทองที่พบใหม่ยังคงใช้ภาษาสันสกฤตอยู่นั้นก็แสดงให้เห็นว่านอกจากบาลีที่ใช้ในพระพุทธรูปศาสนาแล้วนั้นที่เมืองไชยาโบราณก็ยังคงใช้ภาษาสันสกฤตในหมู่ชนชั้นสูงเช่นกัน อีกทั้งทำให้เกิดพุทธศิลป์แบบพระพุทธรูปสิงห์ขึ้น โดยมีลักษณะนั่งขัดสมาธิเพชร ทรงแสดงปางมารวิชัย ทรงมีพระอุษณิษะหนุนขึ้นเป็นรูปวงกลมเม็ดพระศกมีขนาดใหญ่ พระพักตร์กลมอวบอ้อม พระขนงและพระเนตรได้สัดส่วน พระเนตรมองตรง มีพระโอษฐ์อวบอ้อมพระกรณยาว พระอังสาอวบอ้อมราบเรียบเกือบจะเป็นแนวตรง ครองจีวรห่มเฉียง มีชายจีวรพาดอยู่เหนือพระอังสาซ้าย โดยชายจีวรดังกล่าวปล่อยให้แผ่ออกมาเป็นแฉก ๆ หรือเป็นริ้ว ๆ พระอุระอวบอ้วนแล้วค่อย ๆ ลาดลงมาเป็นรูปคอดกึ่งที่บันพระองค์ พระหัตถ์ทั้งสองข้างกลมกลึง พระหनुมีรอยพับลึกลงไปทั้งสองด้านแบบคางสิงโต พระศอกเป็นลอนเป็นชั้น ๆ โดยพระพุทธรูปแบบนี้แพร่กระจายไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย

ในด้านคติความเชื่อของผู้คนในบริเวณแถบนี้จะมีความเชื่อหลัก ๆ คล้ายคลึงกับคติความเชื่อของคนในแถบภาคใต้ทั่วไป โดยส่วนใหญ่มีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องจิตวิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งให้คุณให้โทษต่าง ๆ หรือมีความสำคัญในการกำหนดและควบคุมชะตาชีวิตมนุษย์ อันเป็นคติความเชื่อพื้นฐานของผู้คนในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ แต่เนื่องจากการเข้ามาของพ่อค้าวาณิชชาวอินเดีย ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนไปของคติความเชื่อดั้งเดิมเป็นอย่างมาก โดยได้นำวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาทั้งด้านความเชื่อและด้านศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์เข้ามาในแถบนี้ โดยศาสนาพราหมณ์ได้ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องเทพเจ้าต่าง ๆ ทั้งพระแม่ธรณี พระแม่คงคา พระแม่โพสพหรือเทวดาอารักษ์ที่รักษาสัตว์ต่าง ๆ ส่วนพระพุทธรูปศาสนาทำให้เกิดความเชื่อเรื่องของกฎแห่งกรรม การทำดีการเชื่อในสวรรค์นรก และการแสวงหาความรู้หลุดพ้น

คติความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด โดยมีความเชื่อในเรื่องการเกิดเริ่มต้นตั้งแต่การตั้งครรภ์ มีคติความเชื่อของผู้คนในพื้นที่เรียกว่า “สมบุญ” ซึ่งคงได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรูปศาสนาในเรื่องบุพเพกตปุณญตา หมายถึง บุตรผู้มีบุญจะเกิดในครรภ์ผู้มีบุญที่เสมอกัน และเมื่อตั้งครรภ์แล้ว ก็มีข้อห้ามข้อปฏิบัติสำหรับผู้ถือครรภ์หลายอย่าง

เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ไปร่วมงานศพ ห้ามทำบุญตักบาตรทุกวัน ทำจิตใจให้สะอาดเพื่อที่จะให้เด็กในครรภ์มี
อาการครบ 32 ประการ เป็นเด็กดี เฉลียวฉลาด วาสนอน่าย เป็นต้น และหากเป็นการตั้งครรภ์ครั้งแรกจะต้อง
ฝากครรภ์กับ “แม่ทาน” หรือหมอตายก่อน เมื่อครบกำหนดคลอดแล้วจึงมีการเตรียมสิ่งของ จะไม่นิยมเตรียม
สิ่งของก่อนที่เด็กจะเกิด เพราะกลัวการแท้งก่อนเกิด ซึ่งมีลักษณะคติที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเกิด คือ เมื่อเด็ก
คลอดแล้วแม่ทานหรือหมอตายจะทำการตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ และนำสายสะดือที่ตัดนั้นจุ่มในส่วนต่าง ๆ ของ
เด็ก 5 แห่ง ได้แก่

- จุ่มที่ปาก แม่ทานจะพูดว่า “ปากจงกล่าวแต่วาจาสุจริต”
- จุ่มที่กระหม่อม แม่ทานจะพูดว่า “จงคิดแต่สิ่งที่ดี”
- จุ่มที่มือ แม่ทานจะพูดว่า “จงกระทำให้มั่งมีด้วยผลบุญ”
- จุ่มที่เท้า แม่ทานจะพูดว่า “ดินอย่าเที่ยววิ่งวนให้เสียการ”
- จุ่มที่อวัยวะเพศ แม่ทานจะพูดว่า “อย่ามีสันดานสืบพันธุ์ให้เสียตระกูล” (ชวน เพชรแก้ว และ

สบาย ไสยรินทร์, 2544)

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 เป็นการนับถือพุทธศาสนา แบบมหายานผสมกับศาสนาพราหมณ์
ซึ่งล้วนมีคติการเผาศพแทบทั้งสิ้น จึงปรากฏพิธีการฝังศพเป็นหลัก และมีการให้ความสำคัญกับการนำเถ้าอัฐิไปไว้
บนภูเขาที่เป็นที่สูง คล้ายคลึงกับคติการให้ความสำคัญกับภูเขาสุเมรุของพราหมณ์และการให้ความสำคัญของภูเขา
ในศาสนาผี ซึ่งในปัจจุบันนี้คนไชยากยังมีการนำเถ้าอัฐิไปโปรยในถ้ำ หรือบนภูเขา และอีกอย่างที่เป็นที่นิยมมาก
คือ การนำไปโปรยในทะเลในอ่าวเมืองไชยา ซึ่งคตินี้เป็นการเน้นเพื่อให้เกิดความรำลึก ถึงผู้เสียชีวิตไป ให้ลูกหลาน
ได้มองเห็นอยู่ตลอดเวลาเหมือนกันอยู่ใกล้ ไม่ได้หายไปไหนเป็นเพียงการกลับคืนสู่ธรรมชาติ หรือกลับเป็นส่วนหนึ่ง
ของธรรมชาติเท่านั้น และไม่ทำให้ผู้ที่เสียชีวิตอยู่รู้สึกหวาดกลัวแก่ความตายเลย ดังเช่น เมื่อทำการฌาปนกิจท่าน
พุทธทาส ก็ได้นำเถ้าอัฐิของท่านโรยบนถ้ำเขาประสงค์ ป่าต้นน้ำเขาสก และปากอ่าวบ้านดอน ในประเพณีที่เกี่ยวข้อง
เนื่องกับการตายนี้ ได้มีพิธีที่สำคัญเกิดขึ้นอย่างเช่น พิธีการสวดมอลย์ ซึ่งเป็นการสวดของฆราวาส โดยเริ่ม
การสวดหลังจากที่พระได้สวดอภิธรรมเสร็จแล้ว ผู้สวดมอลย์จะถือตาลปัตรบังหน้า และสวด บทสวดที่มาจาก
หนังสือพระมอลย์เรียกว่าพระมอลย์คำสวด จุดมุ่งหมายเพื่ออบรมสั่งสอนให้ผู้คนละชั่วกลัวบาป และมุ่งให้เกิด
การแสดงที่ไม่เจียบเหงาในขณะที่เผาศพ พร้อมทั้งปลอบประโลมเจ้าภาพหรือญาติของผู้เสียชีวิตไม่ให้เศร้าโศก
เกินไป ขณะสวดมอลย์วงหนึ่งจะมีประมาณ 4 - 6 คน เป็นแม่เพลง สองคนเรียกว่าแม่คู่หรือต้นเพลง ที่เหลือเรียกว่า
ลูกคู่หรือครู (พระมหาธงชัย วัฒนวิโร, 2561)

คติความเชื่อเกี่ยวกับการบวช ซึ่งการเข้ามาของพุทธศาสนา ผ่านผู้ที่เข้ามาค้าขายในแถบเส้นทางการค้า
นี้ทำให้เกิดศาสนาที่สำคัญสำหรับคนในพื้นที่ คือ ศาสนาพุทธ ซึ่งมีผลเป็นอย่างมากกับปัจจุบัน โดยคติที่สำคัญของ
ศาสนาพุทธนั้นที่ส่งผลต่อคนพื้นถิ่นในปัจจุบันเป็นอย่างมาก คือ การเน้นความกตัญญูต่เวทียันเป็นสิ่งสำคัญดัง
พุทธภาษิตที่สอนว่า “นิมิตต์ สาธุรูปานํ กตัญญูตเวทิตา. ความกตัญญูตเวทียันเป็นเครื่องหมายของคนดี” เพราะคำ
ว่าคนดีหรือกตัญญูคนนั้น เป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากเป็นคนชั่วแล้วย่อมไปสู่นรก เป็นคนดีย่อมนำไปสู่สวรรค์
และมรรคผลนิพพานได้ เพราะฉะนั้นความเป็นคนดี หรือความกตัญญูตเวทียันเป็นเส้นแบ่งระหว่างความดี -
ความชั่ว สวรรค์ - นรก ความเจริญและความเสื่อมในพุทธศาสนา ดังนั้น คติธรรมนี้ได้ส่งผลฝังลึกและเป็นรากเหง้า
ทางสังคมในปัจจุบันอันเป็นผลสืบมาจากการรับคติความเชื่อทางศาสนาจากการติดต่อสัมพันธ์กับชาวอินเดียผ่าน
ทางการค้าในเส้นทางข้ามสมุทรในอดีต

และในด้านคติความเชื่อในการบวชของชาวไชยานั้น มักมีคติที่เด่นชัดโดยมุ่งเน้นการบวชเพื่อตอบแทนคุณ
บิดามารดาเป็นหลัก โดยมีการนิยมนิยมนกำหนดหนึ่งพรรษาเพื่อให้เกิดอานิสงส์สูงสุด และเรียกคนที่ผ่านการบวชนี้
ว่า “คนสุก” และเรียกคนที่ยังไม่ได้บวชว่า “คนดิบ” ในคตินิยมในเรื่องการบวชนี้ส่งผลต่อเรื่องคตินิยมในการแต่งงาน

ซึ่งสำหรับผู้ที่จะแต่งงานนั้น นิยมว่าจะแต่งงานได้ต้องเป็นคนสุกเสีย จึงจะทำให้เจริญ และหากยังเป็นคนดิบอยู่มากจะไม่เป็นที่พึงพอใจของญาติผู้ใหญ่ที่จะให้ได้แต่งงานจนมีคำว่า “ให้บวชก่อนเสีย” และประเพณีการบวชนี้มีความสำคัญกับคนในพื้นที่มาก โดยมีคำกล่าวที่ว่าต้องเป็น “คนรู้สา” คือ ผ่านการบวชเรียน ได้ผ่านพรรษามาเสียก่อนแล้ว และบุคคลที่บวชพระผ่านมาแล้ว จะได้มีการเรียกค่าน้ำเสียใหม่ว่า “หลวง” ส่วนผู้ที่ผ่านการบวชสามเณรมาแล้วจะเรียกว่า “เณร”

คติความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงาน การแต่งงานเป็นพิธีกรรมแห่งความรื่นเริงยินดี และเป็นการแสดงให้เห็นว่าบุคคลทั้งสองจะครองคู่กัน ออกเรือนโดยได้รับอนุญาตจากญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย และไม่มีการคัดค้านจากชุมชน โดยในการแต่งงานนี้จะมีการจากพระภิกษุ โดยสอนหลักฆราวาสธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ซึ่งมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตฆราวาส โดยสรุปเป็นคำคล้องจองได้ความว่า จริงใจ บังคับตน อดทน เสียสละ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555)

คตินิยมในการแต่งงานสมัยโบราณมีพิธีกรรมหลายขั้นตอน ตั้งแต่การ “แยก” หรือการทาบทาม มั่นหมาย และการสู่ขอการแต่งงาน ซึ่งต้องมีความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ในเรื่องของนาศสมพงษ์ การดูฤกษ์ยาม และองค์ประกอบอื่น ๆ มากมาย ในคติความเชื่อดั้งเดิมต้องมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษด้วย จากนั้นจะมีการเตรียมสิ่งของในพิธีที่เป็นมงคล เช่นขันหมาก 3 คัน ผ้าขาว เขียนหมาก ดอกไม้ธูปเทียน และของเครื่องเคียงต่าง ๆ เป็นต้น (ปรีชา นุ่นสุข, 2548) และในวันแต่งงานเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะแต่งตัวกันอย่างสวยงามนั่งโง่งกระเบน เหน็บกริชหัวเงิน ขบวนขันหมากเจ้าบ่าวเมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวแล้วจะมีการกั้นประตูเงินประตูทองไม่ให้เข้าไปต้องมีการจ่ายค่าผ่านทาง แล้วญาติเจ้าสาวจะจูงเจ้าบ่าวเข้าไปในห้องประกอบพิธี เมื่อได้มีการตรวจสินสอดทองหมั้นเรียบร้อยแล้วจะมีการเจิมหน้าผากโดยผู้ใหญ่ที่มีชื่อมงคล อาทิ มั่น คง อยู่ สุข และคล้องสายมงคลแล้ว จึงประกอบพิธีสงฆ์ ถวายภัตตาหารแล้วจึงหมอบกราบหมอน เจ้าบ่าวจะมอบของขวัญให้แก่เจ้าสาว จากนั้นพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ปะพรมน้ำพระพุทธมนต์เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นจะมีการเลี้ยงแขก เมื่อตกค่ำจะมีพิธีการมอบห้องหอให้คู่บ่าวสาว เรียกว่า “การเรียงสาตเรียงหมอน” แต่หากเวลาค่ำนั้นฤกษ์ไม่ดีก็จะเลี้ยงไปประกอบพิธีในวันที่ดีฤกษ์ดี หลังจากการประกอบพิธีกรรมแต่งงาน 3 วัน คู่บ่าวสาวจะไปเยี่ยมเยียนและคารวะที่บ้านของญาติผู้ใหญ่ ซึ่งญาติมักมอบสิ่งของและทรัพย์สินให้เพื่อเป็นเงินขวัญถุงในการสร้างฐานะต่อไป (ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์, 2544)

อิทธิพลในด้านคติความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากผลของการเป็นพื้นที่เมืองท่าทางการค้าเชื่อมโยงโลกที่ส่งผลต่อสังคมในยุคปัจจุบันของเมืองไชยาอย่างหนึ่ง คือ ประเพณีชักพระของชาวไชยา และผู้คนบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน นั้นเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาแต่อดีต นับไม่ได้ว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด โดยจุดมุ่งหมาย คือ เมื่อออกพรรษาจะมีการนำพุทธรูปซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร หรือปางห้ามสมุทร ชักลากออกตระเวนบกตระเวนน้ำ เรียกว่า เรือบก เรือน้ำ จะชักลากกันในวันพระ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี โดยผู้คนจะทำบุญตักบาตรด้วยดอกไม้ และจัดปัจจัยต่าง ๆ เครื่องบูชาต่าง ๆ ซึ่งประเพณีนี้เป็นการจำลองเหตุการณ์เรื่องราวในวันเทโวโรหณะ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาแต่สมัยพุทธกาล โดยสันนิษฐานว่าเดิมทีน่าจะเป็นการเจริญรอยตามประเพณีแห่งเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ เช่น เทวรูปพระศิวะหรือวิษณุ ประเพณีนี้ยังปรากฏมีอยู่ในแถบประเทศอินโดนีเซียด้วย ในด้านค่านิยมของอาหารที่สำคัญสำหรับประเพณีชักพระนี้ คือ การทำกาต้มน้ำ คือ ข้าวเหนียวห่อใบพ้อ แล้วต้มจนสุก และในเวลาชักพระจะมีการประโคมดนตรีที่ประกอบด้วยฆ้อง กลอง ตะโพน เรียกว่า “คุมโพน” หรือ “คุมพระ” ให้ชาวบ้านได้รู้ตัวและร่วมในการเฉลิมฉลองการลากพระ ซึ่งประเพณีการชักพระนี้มีตั้งแต่ไชยาจนถึงคาบสมุทรมลายู ประเพณีชักพระเรือแห่เรือพนมพระนี้ปัจจุบันได้เป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

อิทธิพลของเส้นทางการค้าต่อความเชื่อทางศาสนาที่มีต่อบริเวณแถบนี้ นั้น มองซิเออร์เดอ ลาลูแบร์ได้กล่าวถึงบรรดาเจ้าทั้งหลายซึ่งเรียกกันว่ารัฐที่ได้รับวัฒนธรรมอินโดนีส์ว่า เมื่ออินเดียเข้ามาก็มีบทบาทต่อผู้คนในพื้นที่บริเวณนี้ คือ การหลั่งไหลเข้ามาทางวัฒนธรรมที่มากจากร่วมกับการเดินทางเข้ามาของผู้คนพร้อมทั้งได้นำคติ

ความเชื่อและศาสนาเข้ามาด้วย หนึ่งในศาสนาที่สำคัญของโลก คือ ศาสนาพราหมณ์ฮินดูซึ่งเป็นวัฒนธรรมจากอินเดีย ได้เข้ามาในบริเวณนี้และได้เปลี่ยนขนบธรรมเนียมความเชื่อของคนพื้นเมืองไปอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการใช้ชีวิต อาหาร เผ่าพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งอาหารในปัจจุบันของคนในแถบนี้ คือ อาหารที่มีลักษณะของเครื่องเทศ วัฒนธรรมการทูนหัว ประเพณีเรือชักพระ ประเพณีสารทเดือน 10 รับส่งตายายซึ่งเป็นประเพณีที่มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ โดยได้รับอิทธิพลมาจากพิธีกรรมที่เรียกว่าเปตพลีของศาสนาพราหมณ์ผสมผสานเข้ากับคติความเชื่อเรื่องกรรมและวิบากของศาสนาพุทธ โดยจะมีการรับตายาย หรือบรรพบุรุษกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี และจะทำบุญใส่บาตรดูแลวิญญาณของบรรพบุรุษตลอด 15 วันจนถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะจัดสำหรับคาวหวาน ดอกไม้ธูปเทียนไปทำบุญถวายสังฆทานที่วัด เพื่อทำการบังสุกุลบวชเพื่อเป็นการส่งบรรพบุรุษไปสู่ยมโลกอีกครั้ง เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่ล่วงลับและการไม่ลืมผู้ที่มีพระคุณ ซึ่งประเพณีนี้จะมีการทำขนมลา ขนมฝิง กะยาสาต ขนมกรูป ยาหนมหรือกอละแม กัวยัดมันหน้า และอาหารคาวที่ขาดไม่ได้ คือ ผักต้มและน้ำพริก ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาว่าเมื่อเวลาไปทำบุญห้ามขาดน้ำพริกผักต้ม เพราะถือเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ (พระมหาธชชัย วณณวีโร, 2561)

สรุป

เส้นทางการค้าทางทะเลข้ามคาบสมุทรภาคใต้ของไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-18 มีบทบาทสำคัญในการแพร่กระจายของพระพุทธศาสนาและคตินิยมความเชื่อทางศาสนาในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีบทบาทสำคัญในการแพร่กระจายของความเชื่อทางศาสนาทั้งพราหมณ์และพระพุทธศาสนา จากการที่พ่อค้าชาวอินเดียและชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการติดต่อกันบนพื้นที่นี้ ทำให้พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่โดยปรากฏในรูปแบบของสถาปัตยกรรมศาสนา ประเพณี และพิธีกรรมที่ยังคงมีอยู่ในภาคใต้จนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างการค้าและศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งยังคงมีอิทธิพลต่อชาติพันธุ์ วิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนในปัจจุบัน ก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของพลเมืองในพื้นที่เป็นภูมิปัญญาทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อาทิ ส่งผลให้เกิดเป็นภูมิปัญญาที่จับต้องได้ด้านประเพณี เช่น ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีชักพระแข่งเรือยาวที่เป็นประเพณีสำคัญที่เลื่องชื่อทำให้เกิดการท่องเที่ยวรายได้จำนวนมากมาสู่เมืองสุราษฎร์ธานี ด้านศิลปกรรม และปฏิมากรรม ดังเช่น โบราณสถานที่สำคัญ อาทิ พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว วัดหลง รูปหล่อพระอวโลกิเตศวร พระพุทธรูปสกุลช่างไชยา รวมถึงด้านอาหาร ดังเช่น ผัดไทยและไข่เค็มไชยา ล้วนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นเป็นสากลทรงคุณค่าอย่างยิ่งแล้ว นอกจากนั้นภูมิปัญญาที่จับต้องไม่ได้ทั้งในด้านการวรรณกรรมหรือหลักธรรมแนวคตินิยมที่ส่งต่อมาจากบรรพชนอันนับเป็นเช่น มุขปาฐะ เพลงกล่อมน้อง คำสอนที่สอดแทรกหลักธรรมค่านิยมและคุณธรรมในสังคม ส่งผลให้เกิดความอารีอารอบ ความเมตตา และความมีจิตสาธารณะของชาวไชยาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดบุคคลสำคัญของโลกด้านสันติภาพอย่างเช่นพระเดชพระคุณพระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลารามและบทบาทที่สำคัญของเส้นทางการค้าทางทะเลที่สำคัญต่อโลก ล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากการเข้ามาของชุมชนการค้าตลอดหลายพันปีที่ผ่านมา อีกทั้งมรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สืบทอดเป็นรากเหง้าทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และทรงคุณค่าต่อโลกเป็นอย่างยิ่งจนในปัจจุบันทางจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งนโยบายที่จะได้ผลักดันเพื่อเสนอให้เมืองโบราณไชยาได้ขึ้นเป็นมรดกโลกอันเนื่องมาจากคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาแล้วอันเป็นผลมาจากการเป็นเมืองท่าทางการค้าข้ามคาบสมุทรในอดีตนั่นเอง ซึ่งสมควรที่จะอนุรักษ์และทะนุบำรุงส่งเสริมและส่งต่อภูมิปัญญาเหล่านี้แก่ผู้คนในโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชวน เพชรแก้ว และสไบย ไสยรินทร์. (2544). สุราษฎร์ธานีของเรา. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ธรรมทาส พานิช. (2543). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยศรีวิชัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด เม็ดทรายพร
รัตน์ตั้ง.
- นันทลักษณ์ ศิริมา. (2555). พระพุทธรูปสกุลช่างไชยา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะคณะโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นัทคน ทองฝื่อ. (2564). ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นโบราณคดี ณ เมืองโบราณไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2548). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย. ใน รายงานวิจัย.
คณะกรรมการวิจัยการศึกษาการศาสนาและการวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ.
- ปวิณา เพ็ชรล้วน. (2564). ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับประติมากรรมพุทธรูปพระ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 29(2), 270-292.
- พระประชา ปสนนธมโม. (2535). เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
โกมลคีมทอง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 23).
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิทำทานกุศลจิต.
- พระมหาธงชัย วณณวิโร. (2561). การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทีโต. (2547). คัมภีร์อภินาหารธรรมนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินต์ตั้ง
จำกัด.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. (2557). ปฐมบทพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ประเทศไทย : หลักธรรมและ
หลักฐานโบราณคดี. นครศรีธรรมราช: ไทม์ พรินต์ตั้ง จำกัด.
- ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. (2560). ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000. (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.